

27. Толстых В. Л. Курс международного права: учебник / В. Л. Толстых. – М.: Волтерс Клувер, 2009.
28. Шугуров М. В. Защита прав человека в условиях современного научно-технического прогресса: практика Европейского суда по правам человека / М. В. Шугуров // Международное публичное и частное право. – 2011. – № 1 (58). – С. 4-7.
29. Постановление Европейского суда по правам человека по делу «Фадеева против РФ» от 9 июня 2005 г., жалоба № 55723/00. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.echr.coe.int/echr/Номерpage_EN
30. Постановление Европейского суда по правам человека по делу «Джакомелли против Италии» от 2 ноября 2006 г., жалоба № 59909/00. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.echr.coe.int/echr/Номерpage_EN (App. №) от 9 июня 2005 г.
31. Абашидзе А. Х. Международное экологическое право: документы и комментарии / А. Х. Абашидзе, Ю. Г. Васильев, А. М. Солнцев. – М.: РУДН, 2009. – Вып. II: Защита окружающей среды во время вооруженных конфликтов.
32. Самсонов А. Л. На пути к ноосфере / А. Л. Самсонов // Вопр. философии. – 2000. – № 7. – С. 52-62.

УДК 341.174.20"

Гріненко О. О., КНУ імені Тараса Шевченка

РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В статті приділяється увага структурним змінам в установчих договорах та деяким найбільш вагомим змінам, зробленим Лісабонським договором в інституційній структурі ЄС.

В статье уделяется внимание структурным изменениям в учредительных договорах и некоторым наиболее значимым изменениям, внесенным Лиссабонским договором в институциональные структуры Европейского Союза.

In article the attention to structural changes in Articles of incorporation and some most significant changes brought by the Lisbon contract in institutional structures of the European Union is paid.

1 грудня 2009 р. сталася урочиста і довгоочікувана подія – набув чинності Лісабонський договір (офіційна назва «Лісабонський

договір про внесення змін у Договір про Європейський союз і Договір про утворення Європейського співтовариства») [1].

Цей юридичний факт становить неабияку подію в європейському праві, завершило своє існування ще одне з європейських Співтовариств – Європейське Співтовариство, відбулася суттєва реформа інституційних структур та їх функціонального призначення. Ця подія викликала жвавий відгук у світовій юридичній науці [див., напр.: 2, 3], але вітчизняна наука поки не досить активна в аналізі Лісабонського договору.

В статті ми висвітлимо структурні зміни в установчих договорах та деякі найбільш вагомні зміни, зроблені Лісабонським договором в інституційній структурі ЄС.

Наразі установчі договори ЄС складаються з двох договорів:

1. Договір про Європейський Союз (змінений Маастрихтський договір 1992 р., ДЄС) – може визначатися як рамковий договір, що встановлює загальні контури інституційного устрою ЄС і нормативні основи його зовнішньої політики;

2. Договір про функціонування Європейського Союзу (змінений Римський договір про утворення Європейського співтовариства 1957 р., ДФЄС) – докладно регламентує компетенцію ЄС і діяльність його інститутів, органів та установ у різних сферах.

Зміни, що відбулися в нормах установчих договорів є багато в чому кардинальними:

– змінено найменування і порядок розташування більшості розділів, глав та статей;

– переглянуто зміст багатьох з них;

– багато нових норм включено до положень договорів;

– відредатовано термінологію і понятійний апарат.

На практиці це втілюється в такі зміни. В першу чергу ліквідовано формально існуючу структуру «трьох опор», замінену виключною, спільною та координуючою компетенцією Союзу і держав-членів (ст. 2 ДФЄС). Крім того припинило своє існування Європейське Співтовариство, правонаступником якого став Європейський Союз (ст. 1 ДЄС). Всі згадування про «Європейське Співтовариство» були замінені на «Європейський Союз».

Ще більш суттєвим стало отримання нарешті Союзом статусу юридичної особи (ст. 47 ДЄС). В принципі Союз отримав її в «спадок» від Співтовариства, яке мало її від початку. Це означає, що ЄС нарешті має загальноновизнану міжнародну правосуб'єктність, яка раніше мала обмежений характер. Визнання принципу єдиної

правосуб'єктності означає, що Союз відтепер буде розглядатися як єдиний суб'єкт компетенції, реалізованої їм через власну єдину систему органів, що використовують однакові правові акти. Визнається наявність у ЄС максимально широкої правоздатності і деліктоздатності, що забезпечує право укладати міжнародні угоди, мати привілеї і імунітети для своїх представництв. Наявність фінансового за рахунок власних ресурсів бюджету забезпечить певну фінансову автономію.

Серед інституцій виникла нова посада Голови Європейської Ради, що буде виступати, як «обличчя» ЄС на зовнішній арені поряд з Верховним представником з зовнішньої політики та політики безпеки. Фактичний розподіл повноважень між цими інституціями ще не зовсім з'ясовано, проте полягатимуть вони головним чином в сфері спільної зовнішньої політики і політики безпеки. При цьому дається, що Верховний представник буде виконувати функції, аналогічні міністру закордонних справ у державах, а Голова Європейської Ради здійснюватиме представницькі і церемоніальні функції на вищому рівні. Обираватиме Голову Європейської Ради сама Європейська Рада кваліфікованою більшістю на 2,5 роки з правом одного переобрання (ст. 15 ДЄС). В той же час наявність таких нових інституцій жодним чином не свідчить про перетворення ЄС на державу. Свого суверенітету він не має, правами його наділяють держави-члени в наслідок ясно висловленої спільної згоди в формі установчих договорів. Союз не може розширювати самостійно свою компетенцію поза умов договорів. Інституції ЄС або узгоджують або проводять політику держав-членів, але за їх на це згоди. Крім того до складу ключового органу ЄС – Ради входять державні чиновники, а Європейський Парламент обиравють громадяни держав-членів (хоча останні і є одночасно громадянами ЄС).

Як відомо з Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. договір можуть складати кілька пов'язаних між собою документів (ст. 2). Тому не дивно, що до складу Лісабонського договору окрім змін до установчих договорів входить низка додатків в формі протоколів, які є його складовою і мають аналогічну правову силу. Вони доповнюють та уточнюють зміст статей Договорів нормами спеціального, організаційного або перехідного характеру.

Серед протоколів особливий характер мають ті, що передбачають виключення і вилучення для деяких країн ЄС. Згадані

протоколи фактично замінюють застереження держав, що дозволяються Віденською конвенцією 1969 р. для міждержавних угод, але не допускаються до установчих документів ЄС. Такі протоколи стали наслідком напружених переговорів і спрямовані на те, щоб дійти згоди між країнами Союзу, позиції яких іноді не співпадають. Керівництво таких держав (Великобританія, Ірландія, Данія, Польща, Чехія) демонструють своїм народам принципове відстоювання національних інтересів, а Союз – згоду до поступок, що в підсумку і дозволило Лісабонського договору 2007 р. уникнути долі Конституції 2004 р.

За своєю юридичною природою протоколи є особливий (додатковий) елемент в структурі установчих договорів ЄС, тільки розташований окремо від основних частин Договорів. Тобто юридична сила і природа протоколів, така ж, як і в установчих документах ЄС. Це ж відноситься і до двох додатків до установчих договорів.

В обох Додатках містяться списки: у першому – список продуктів, на які поширюється спільна сільськогосподарська політика ЄС; у другому – список заморських країн і територій, тобто острівних неєвропейських утворень під суверенітетом держав-членів ЄС, які не ввійшли зі своїми метрополіями до складу Європейського Союзу і підтримують з ним спеціальний режим асоціації (Гренландія, Нова Каледонія і т. п.).

Специфічне місце в середині установчих договорів ЄС займає Хартія Європейського Союзу про основні права від 7 грудня 2000 р. Її текст прямо не включено до Лісабонського договору, проте Союз визнає права, свободи і принципи, викладені в Хартії, яка має таку ж юридичну силу, як і Договори. Одночасно положення Хартії жодним чином не розширюють компетенцію Союзу, як вона викладена в Договорах (ст. 6 ДЄС). Така система розташування по-перше дозволила зменшити об'єм Лісабонського договору, а по-друге позбавила Союз суперечок пов'язаних з надто широкими правами наданими ЄС на думку кількох нових членів (наприклад, Чехії та Польщі) цією Хартією. Структурне розташування – відсильна норма до акту поза основною структурою договору позичена з прикладу Франції, Конституція якої також не містить з повноцінного переліку основних прав і свобод, а відсилає до Декларації прав людину і громадянина 1789 р. і деяких інших джерел [4].

Разом з Лісабонським договором в офіційному друкованому органу ЄС – «Офіційному журналі ЄС» надруковано і підсумкові документи Міжурядової конференції 2007 р. з його підготовки.

Ними є Заключний акт і декларації відносно різних статей установчих договорів ЄС в редакції Лісабонського договору. Загалом їх 65, а 50 з декларацій схвалені Міжурядовою конференцією в цілому, інші 15 виходять від окремих держав-членів Європейського Союзу. Ці декларації не входять до складу установчих договорів і не можуть розглядатися, як такі, що мають однакову з ними юридичну силу, проте декларації, особливо схвалені всіма учасниками конференції можуть розглядатися, як такі, що містять автентичне тлумачення норм установчих договорів. Крім того вони несуть політичне навантаження.

Автентичні тексти Договорів існують тільки на 23 офіційних мовах Європейського Союзу (на 2007 р.). Крім того вони можуть офіційно перекладатися на мови національних меншин держав-членів ЄС (ст. 55 ДЄС).

Таким чином можна сказати, що зміни внесені Лісабонським договором до європейського права є доволі суттєвими, що дозволило С. Ю. Кашкіну навіть казати про «новий ЄС», хоча це на нашу думку є перебільшенням. Скоріше можна казати про суттєву редакцію існуючих правових актів, з метою їх спрощення, а структури самого Союзу до пристосування до нової світової ситуації.

Література:

1. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community // Official Journal of the European Union. – С 306. – 17.12.2007. – Р. 1-272.
2. Кашкин С. Ю. Европейский Союз: Основопологающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями. – М.: Издательство «ИНФРА-М», 2008. – 754 с.
3. Blockmans St., Wessel R. A. The European Union and Crisis Management: Will the Lisbon Treaty Make the EU More Effective? // Journal of Conflict & Security Law. – 2009. – Р. 1-44.
4. Конституция Франции 1958 г. // Французская республика: Конституция и законодательные акты / ред. В. А. Туманов. – М.: Прогресс, 1989. – 448 с., С. 30.